

Akademiki 30 Din
Drugi 40 Din

Akademiki 4 Din
Vsi drugi 5 Din

1551

Ne pozabite nikdar:
PRVI USPEH
je rodila **zahteva in**
tri leta trdega
dela.

To je največja izkušnja z
univerzitetno biblioteko!

AKADEMSKO GLASILO ZA UNIVERZNA IN JAVNA VPRAŠANJA

Ob obletnici koroškega plebiscita

(10. oktobra 1920.)

Malgaj, slovenski študentje, kmetje in delavci, ki so se borili po Rožu, Podjuni in na Karavankah, ki so prodrli na severu do Št. Vida in Št. Mohorja v Ziljsko dolino (dokler ni italijanska vojska zasedla dolino do Beljaka), so trpeli in umirali zaman...

Njihov boj je bil »mladostni idealizem« spriči iraškega petroleja in italijanskih imperialističnih teženj. Nemški junkerji, pobesneli pobalini pa so za svoje zločine dobili odvezo, etična sankcija njihovih »zaslug« pa je v realni, nesentimentalni angleško-italijanski politiki.

Morda bi rešili Koroško, če bi bili tedanji slovenski voditelji na mestu, če bi z odločno akcijo preprečili vsakršno barantanje in nikdar črhnil besede: »Plebiscit!« — Zato pa bi bili potrebni vojaki, orožje, pred vsem odločnost in sposobnost. Prvega in poslednjega pa smo Slovenci pogrešali še v vseh važnih zgodovinskih trenutkih.

Plebiscit sam je bil porazen.

Avstrijci so pobirali po Nemčiji železničarje, poštarje, učitelje, ki so kdaj potovali po Koroški ali jo poznali le po zemljevidu, jih vpisovali v imenike Korošcev in jih cele vlake importirali zadnje dni pred 10. oktobrom v plebiscitno cono.

Prof. E. Lilek piše v svoji brošuri: »Anklagen gegen die barbarischen Verfolgungen der Slovenen in Kärnten« (str. 11): »Od 7. do 9. oktobra so Avstrijci z angleško in italijansko pomočjo vpisali v volilne liste več ko 4000 volilcev, ki niso imeli na Koroškem volilne pravice, torej tudi ne pravice glasovanja, poleg tega pa sploh niso vedeli, da so vpisani, ker so namesto njih volili drugi, »zanesljivi« Avstrijci.

Naj omenim še, da je črta, ki je delila plebiscitno ozemlje od ostale Koroške vklepala toliko čisto nemških vasi na zahodu in severu, da je bila Avstrijem že vnaprej skoraj zagotovljena zmaga.

Tako smo Slovenci izgubili plebiscit, stotisoč svojih ljudi.

Komaj nekaj mesecev po plebiscitu pa se je pričela najbolj prostaška gonja proti Slovincem, ki so ostali na Koroškem. Žandarji, sodniki, učitelji, uradniki, nemčurji in pravoverni Avstrijci so preplavili deželo in obsodili Slovence za iredentiste.

Čl. 69. St. Germainške mirovne pogodbe, ki ga je sprejela in na katerega je prisegla Avstrija, določa, da morajo dobiti manjšine vse pravice, ki pripadajo njihovemu svobodnemu kulturnemu in gospodarskemu razvoju, posebno pravico svojih šol...

Januarja 1. 1922. je priredilo prosvetno društvo v Škocjanu v Podjuni gledališko predstavo. Po predstavi so Slovence napadli in pretepli. Župnika in slovenskega poslanca Poljanca so vrgli na tla, mu zlomili roko in ga hoteli ubiti...

V tem smislu se izživlja avstrijski »Heimatschutz« in Heimatsdienst« že 16. let. Podobnih dogodkov, ki pričajo o zagrizenosti in podivjanosti najširših plasti avstrijskih plačancev, renegatov in pristašev »edinstvene rase« na svetu, je na pretek.

Na dosti rafiniranjši način so se lotili problema koroških Slovencev slovenski renegatje, učenjakarji, gospodje s solidnimi službami na Dunaju. Znana je trditev prof. Wutteja (slov. Butej!) in univ. prof. dr. Primusa Lessiaka (slov. Lesjak!), da so koroški Slovenci »mešani tip« svoje in nemške narodnosti, da je njihov jezik t. zv. »Windischer Dialekt«... (V odgovor naj zadošča »Dialektološka karta slovenskega jezika«, univ. prof. Franca Ramovša.)

Korošci pa so predvsem hoteli dokazati, da niso »odpadniki«, ampak »lojalni državljani«. — Na brutalno silo so slejkoprej odgovarjali s prošnjo, kvečjemu še s sklicevanjem na človečanske pravice.

Za svojo »lojalnost«, za svoje korektno zadržanje ob socialdemokratski in hitlerjanski revoluciji, so dobili nekaj zahvalnih govorov in obljub.

Problem šolstva je ostal slejkoprej nerešen.

L. 1935. je bilo 88. utrakvističnih šol, ki so, po avstrijskih pojmi, izpolnjevanje vseh zahtev 69. člena St. Germainške mirovne pogodbe. V resnici pa so to gnezda preračunane germanizacije. Učna metoda na teh šolah je takale: »Dokler otroci ne razumejo učitelja v nemščini, naj se pogovarjajo z njim v domačem dialektu«. Mimo tega, da ti učitelji pogosto ne obvladajo dialekta, je jasno to, da slovenski otroci slovenskega pismenega jezika ne bodo nikdar znali.

Cerkev v ponemčevanju ne zaostaja za posvetnimi oblastniki. Zvesta je načelom tradicije, že tisočletnim preizkušenim metodam ponemčevanja.

Prosluli knezoškof dr. Adam Heftler je takoj po plebiscitu nastavljal v 15. slovenskih farah nemške duhovnike.¹ In namesto da bi slovenskim faram dodeljeval slovenske duhovnike, je nekaj let kesneje privabil iz Nemčije 170 šovinistov, ter jih razdelil po poedinih koroških farah, tudi po čisto slovenskih, v katerih žive stari ljudje, ki ne razumejo nemški in se pri domačih župnikih ne morejo niti spovedati.

Gospodu škofu seveda še ni padlo v glavo, da bi se zavoljo 100.000 pobožnih in zares vdanih slovenskih rimokatolikov naučil slovenščine.

Zavedni slovenski duhovniki pa so v zadnjem času bili vsi odstranjeni z važnih političnih mest (župnik, poslanec Stare itd.).

Šola, cerkev, oblasti, vsi teptajo osnovne človeške in narodne pravice naših Korošcev.

Nemške gospodarske organizacije izmozgavajo grunt za gruntom. Kmečki sinovi se potepajo, brezposelni, po mestih in moledujejo za službo. Najboljši delavci se prodajajo za ceno »nemškega občevalnega jezika«, za nekaj sto šilingov.

Edine slovenske institucije, dramska in pevsko društva, ovira celokupni avstrijski sistem in jim onemogoča delovanje.

Skrbno asfaltirane in izpeljane ceste, od Vrbskega jezera do Beljaka, v Ziljsko dolino in v Italijo pospešujejo tujski promet, ki donaša državi milijone, promet, ki pa obenem postopno germanizira preostale Slovence.

»Prodaš, če znaš prodajati po nemško.«

Le po Rožu vodi slaba cesta, delo italijanskih vojaških strokovnjakov. Tu, prav pod gorami živi jedro zavednih Slovencev, obubožanih in sebi prepuščenih. Med nje se je vzgnezdilo nekaj rajhovskih bogatašev, toda »blagoslova donosnega tujkega prometa« radi edine, slabe ceste, še niso bili deležni. Fantje se selijo iz vasi, hodijo po svetu ali se vpisujejo med vojake.

Tako umirajo Slovenci onstran Karavank. Ponižni, mirni, »lojalni državljani«, vneti rimokatoliki.

Na smrt jih je obsodil plebiscit, tolažilne govore ob smrtni postelji pa jim govore vsi predsedniki in kanclerji, od l. 1920. dalje.

Kancler Dolfuss, slovenskim Korošcem na kmečkem zborovanju v Beljaku, 4. VIII. 1934:

¹ Prof. E. Lilek: »Anklagen...« str. 38.

² Prof. E. Lilek: »Anklagen...« str. 41.

Dne 9. oktobra 1936

poteče 2 leti od tragične smrti

Kralja Aleksandra I.

pokrovitelja ljublj. univerze

»Hočemo nemško kulturo... ohraniti v Alpah in v Podonavju... Nadvse pristočno pa pozdravljam državni zveste koroške Slovence, ki so se v tako velikem številu udeležili zborovanja. Samo po sebi je razumljivo, da bomo varovali tudi njihovo narodno bit.«

Kanclerju Sušniku, ki je obiskal lani Koroško, so kazali le Potemkinove vasi. Kmečki fant iz Podjune mi je povedal: »Žandarji in detektivi so skrbeli za to, da se nihče izmed Slovencev ni mogel približati Kanclerjevemu avtomobilu. Tako je kancler zadovoljen odšel na Dunaj, češ, da je skoraj vse v najlepšem redu, kar pa še ni, je obljubil, da bo.«

Vendar se Slovincem položaj ni niti za las izboljšal.

Nad njihovo usodo bdijo snovalci svetovnih imperijev in trgovci s petrolejem.

Uradno ljudsko štetje je z zadovoljstvom ugotovilo:

Leta 1880. je bilo na Koroškem 100.000 Slovencev.

Ob plebiscitu komaj še 37.244, in l. 1934. je pripadalo »Slovenskemu kulturnemu krogu« le še 24.857.

(Potočnik pa poroča, da je bilo l. 1909. najmanj še 120.000 Slovencev na Koroškem, dr. Rožič poroča, da je bilo l. 1923. v 57 občinah ljudsko štetje in so samo v teh občinah našli 71.452 ljudi s slovenskim materinim jezikom.)

Pri tem poslednjem štetju me je predvsem zanimala fraza: »slovenski, nemški kulturni krog«. Pa so mi povedali, da so uradniki vsakega, ki je glasoval, vprašali, če zna govoriti po nemško. In kdor je znal, je že pripadel »nemškemu kulturnemu krogu«. Gorje pa tistim 24.857, ki ne znajo nemški (večinoma starejši ljudje), ali ki so to zatajili. Stara ženica v Podjuni je izgubila zato pokojnino po možu, ki je padel v vojni, nekaterim so vzeli avstrijsko državljanstvo, nekaj jih je pobegnilo čez mejo.

To so bežni obrisi šestnajstletne tragedije naših koroških Slovencev.

In prav ob 16 letnici plebiscita so nemški junkerji pobili do smrti slovenskega koroškega peva Miho Habiha, ko se je 13. septembra 1936. vračal s slovenske pevske prireditve v Logi vasi.

DR. A. KANSKY
KEMIČNA TVORNICA

KEMIJA
FIZIKA
MEDICINA
HIGIJENA

LJUBLJANA, KREKOV TRG 7
TELEFON 20 - 88

Proslava ob začetku gradnje univerzitetne knjižnice

Veliko dvomov in pomislekov je vzbudil naš stavek v uvodu 1. štev. lista, ko smo zapisali, da je borba za univerzitetno knjižnico danes končana. In vendar je res, kajti zadeva s knjižnico je danes le vprašanje tehničnega oddelka banske uprave. Dogodki so nam prepričanje potrdili in danes moremo z zadoščenjem ugotoviti, da se zida. Naša volja in naše delo sta premagala vse domače dvomljivce, predvsem na univerzi sami, in tudi ves odpor Beograda.

V pondeljek, dne 5. oktobra je dobila univerza obvestilo, da je bila v Beogradu potrjena licitacija in rektor g. dr. Makso Samec je nemudoma pokrenil delo. Sklical je že za isti dan popoldne predstavnike oblasti: univerzitetne profesorje in akademike na svečanost, s katero so zasadili prvo lopato.

Izmed govorov se nam zdi, da je tudi to pot najbolj pogodil čustva akademske mladine zastopnik Akademske akcije. Mesto odsotnega predsednika je bil to njen podpredsednik, tehnik Boris Fakin. Evo njegovih misli:

»Ko praznujemo danes uspeh našega štiriletnega dela, ne smemo pozabiti, da smo vršili s tem le svojo dolžnost. Ta zgradba bo prvi uspeh našega skupnega dela, nam je pa tudi opomin, da ne bomo več dosegli novih, če bomo začeli z notranjimi trenji.

Dovolj poznate vso odkrito, manj vso zahrbito borbo za in proti naši biblioteki. Toda danes pozdravljamo uspeh.

Ni ta mrtva zgradba edino kar nas veseli. Potrebna je bila, zato smo se borili za njo. Večja je živa zavest naše narodne skupnosti in naše moči v delu za potrebe slovenskega, tolikokrat zatiranega naroda. Prvi uspeh nam daje vero v naslednjega in še bolj v prihajajočo generacijo, ki ne bo vzrasla v medsebojnih bojih, temveč v skupnem delu. Res smo danes še večkrat daleč od tega dela, toda kaj ni knjižnica opomin vsem?

Toliko imamo še potreb, še skoraj vse, kar rabi majhen narod, ki hoče svoje mesto na svetu. Naše naslednje delo je bolnica, kemični in hidrotehnični laboratorij.

Kaj je danes še kdo, ki ne verjame v naš uspeh, ko zahtevamo z vso odločnostjo? Odločno odklanjamo nezaupanje, ki je spremljalo delo za knjižnico od vsega početka, tisto nezaupanje, ki danes znova jemlje moč našim zahtevam.

Ničesar ne bomo dosegli s staro poslušnostjo in z vero v prijaznost drugih.

Slovenski narod je dovolj močan, da si bo sam priboril svoje pravice, toda le če bo združen in ne igrača strankarskih interesov.

Če bi se hoteli danes zahvaliti vsem, ki so dosegli zidavo knjižnice, bi morali pozdraviti naprej našo zavest, ki nas je prav v najtežji dobi združila. Prvič, ko smo Slovenci skupno, izven strank, postavili zahtevo, smo imeli uspeh. Zasluge ostalih, vseh tih in vseh vplivnih delavcev so le sekundarne.

Sotrudnike prosimo, da oddajo rokopise najkasneje do torka zvečer na univerzi v predal »1551«.

Naročajte, priporočajte, širite akademsko glasilo »1551«, poravnajte naročnino, tako boste pomagali dvigniti list.

V 2. štev. smo v članku »Solnine« pomotoma zapisali 300 maturantov mesto 3000, kar ste gotovo že sami popravili.

Brez drugega ...

Slovenci

Pri proslavi ob začetku gradnje univerzitetne biblioteke je bilo zbrano mnogo slovenske gospode.

Študentje so ob tej priliki razdeljevali in pripenjali udeležencem narodne trakove. Ponudili so tak znak tudi vidnejšemu gospodu z univerze. Z lahko rdečico na obrazu ga je sprejel in si ga brez besed hitro pripel, le oči so skoraj nepazno preletele okolico.

Par minut nato je odhajal s stavbišča že brez traku.

Le zakaj ga je sploh sprejel?

Dijaška izmena

Letošnja avstrijsko-angleška počitniška izmena studentov je dosegla rekordno število 700. — In mi? Nekaj poedincev v Bolgariji in Nemčiji — in še to je slučaj. Za izmeno bi morala skrbeti reprezentanca — le kdaj bomo prišli do nje?

Disidenti

Pismo »1551«.

Slovenska univerza je mlad zavod, ki ga dičijo številni nedostaki, a vendarle v marsikaterem oziru kljub skromnim razmeram ne zaostaja mnogo za drugimi večjimi univerzami, ki imajo daljšo tradicijo, boljši renome in pa tudi — dostojne dotacije.

Le nepoznavanje univerzitetnih prilik in pa prav velika mera nezavednosti lahko povzročata prezir, ki je je slovenska univerza deležna — in pa beg studentov na tuje »boljše« univerze.

Slovenska univerza je mlada, toda naša je, last slovenskega naroda. Povsem jasno je, da bi morala slovenska javnost posvečati temu svojemu najvišjemu zavodu največjo pažnjo, nuditi ji vse najboljše moralne in materialne sile — predvsem pa: podpirati bi morala svojo univerzo v njeni borbi za svojo utrditev, razširitev in izpopolnitev. To je kategorična zahteva, ki jo zavedna slovenska akademska mladina stavlja svoji javnosti.

Tu pridemo pa sedaj do drugega važnega vprašanja, ki izhaja iz dejstva, da mnogi naši študentje pobegnejo iz domovine — študirati drugam. Vprašanje je: ali je to prav?

Ne odklanjamo študija v inozemstvu — nasprotno, zahtevamo celo štipendije za izpopolnitev (!) študija v inozemstvu. V teh težkih dneh pa, ki jih sedaj preživljamo, moramo imeti uprte poglede na svoj dom in njegove pereče probleme. Kaj vidimo? Število slušateljev na slovenski univerzi pada. Borba zavednih študentov za njeno ohranitev in izpopolnitev je zmerom težja.

Tu se z vso ostroostjo javlja vprašanje: ali je v takih časih prav, da odhajajo naši študentje — in to čisto naši najboljši — v inozemstvo?

V fazi narodovega razvoja, v kateri danes živimo, smatram to kot disidentstvo s fronte, na kateri smo danes vsi potrebni — v tem trenutku smatramo to kot izdajstvo nad delom za študentovsko in narodno skupnost, ki ji pripadamo.

Obsežnejše in konkretizirane analize tega problema nisem hotel započeti. Zapisal sem te vrste, da bi vsi študentovski vodilni krogi zavzeli do tega problema svoje stališče, da bi 1551 temu problemu posvečal pažnjo, da bi začeli s propagando za študij — pa tudi za družbeno delo — na naši domači univerzi.

Parola bi naj bila: slovenski študent študiraj na slovenski univerzi in pomagaj univerzi, sebi in narodu do boljših razmer. Pikri.

Beograd - Ljubljana

V Beogradu je 4. okt. t. l. soproga ministrskega predsednika dr. Stojadinovića vzdala temeljni kamen za zgradbo moderne vseučiliške otroške klinike.

Veseli nas, ko vidimo, da se je država vendarle že začela zanimati za zdravstveno stanje v državi. In to v Beogradu brez dolgotrajnega dela, brez intervencij in brez zborovanj.

Težko nam pa je v zavesti, da Slovenci nimamo niti primerne bolnice, da dan za dnevom zavračajo bolnike, ker ni več prostora. Ne moremo razumeti, da smo si prvo zgradbo, zidano

izključno iz drž. proračuna, priborili Slovenci šele po štirih letih, medtem ko je drugod dovolj denarja za luksuzne palače in to leto za letom.

Aere perennius

Naša glasbena kultura se lepo razvija. Po seriji kipov pred Glasbeno Matico, po Hubadovi in Lajevčevi dvorani (prosimo oprostjenja, ako nismo izčrpnji) smo dobili končno še na novo urejeno malo filharmonično dvorano z mogočno slikarsko kompozicijo počez prednje stene. Na njej dvajsetorica naših največjih glasbenikov. Deloma že umrlih, deloma še živčih — — —

Saj je prav, da slavimo naše velike moze, ki jih imamo mnogo, nas je pa malo. Samo: ali se res tako mudi?

Znamenje časa

Več diplomiranih učiteljev, absolventov državne učiteljske šole, so nastavili pri naši policiji, kot prometne stražnike.

Kaj hočete, je dejal tak prometni stražnik resignirano, »taki prekleti časi so. Ali naj čakam na nastavitve? Mislil sem, da bom muštral otroke, tako pa vzgajam kolesarje.«

Kaj je v tem rešitev?

Časopis z lepim naslovom »Ujedinjeni železničar« je prinesel v št. 7 l. 11 navodila za izdelavo predlogov k proračunu 1937-38, ki jih je predpisalo finančno ministrstvo. »...Pri sestavi osebnih izdatkov se mora najskrbneje postopati. Po najnovejših podatkih je ugotovljeno, da je sedanje število osebja v državni službi večje, kot je dejansko potrebno. To število se mora znižati s tem, da se stalež zniža za 10% ... Stvarne izdatke se mora znižati najmanj za 20 procentov od zneska, ki je predviden v sedanjem budžetu. V budžet drž. izdatkov ne bodo sprejeti (in jih vsled tega ni predlagati) nikaki krediti za investicije in za nova državna dela.

In brezposelnost, ki bo s takimi ukrepi nujno narasla, kaj ne bo rodila nezadovoljstva?

Iz »Učiteljskega tovariša«

Ne sme se delati nikake razlike med politiko in moralo (Masaryk).

Po objavi v »Politiki« od 13. in 18. sept. 1936 je premeščenih učiteljev narodnih šol

v moravski banovini	10
v primorski banovini	46
v zetski banovini	52
v vardarski banovini	52
v vrbaski banovini	53
v drinski banovini	62
v dunavski banovini	77
v savski banovini	122
v dravski banovini	378

(od 8. jun. 1936 do 20. sept. 1936 pa vsega 820 učiteljskih premestitev v dravski banovini.

O lepi slovenščini

Gledališki list 1936/37 št. 3 prinaša na uvodnem mestu v članku »Na pragu nove sezone« izpod peresa g. M. Poliča med drugim tudi sledeče: »...Dnevno potrebo repertoarja izpopolnjujejo dela: Čajkovskega, Musorgskega, Šostakovića, Offenbacha, Donizettija, Puccinija, Rossinija, Verdija itd. Ljubi stari in novi znanci. Po svojih močeh ...«

Le kako si gospod Polič to predstavlja »na pragu nove sezone«?

O enakopravnosti

Med pogoji, ki jih zahteva naša oblast za sprejem v diplomatsko službo, beremo v »Slovincu« z dne 3. okt. tudi tole:

2. imeti diplomu fakultete na domači ali tuji univerzi ali pa diplomu državnih ali gospodarskih ved, ki jo prizna beograjska univerza za kot sebi enako vredno.

In mi še dvomimo v hierarhijo vrednot?

Naročnike vljudno ptosimo, da takoj plačajo naročnino, ker ta številka je zadnja, ki jo pošiljamo na ogled!

Dokumenti naše preteklosti

3. Ustavno pismo Avstrijskiga Cesarstva

Priobčujemo ustave, ki jo je od avstrijskega dvora leta 1848. izsililo revolucijsko gibanje avstrijskih narodov. Med državnimi akti monarhije pomenja popolen prevrat, ker prvič v zgodovini zagotavlja vsem plastem ljudstva enake pravice in dolžnosti. Ustava kot je, je sicer rezultat bojev in žrtv meščanskih plasti drugih narodov v monarhiji, toda kljub temu so se izredno naglo pokazali njeni dobri vplivi tudi za slovensko življenje. Medtem, ko je bilo v dobi Metternichovega absolutizma omejevano naše delo le na obrambo gospodarskih koristi med seboj strogo ločenih slovenskih provinc in komaj najosnovnejših kulturnih potreb, se je že v letu 1848. izredno dvignilo število tiskov, ki so obravnavali politično vprašanje — to centralno vprašanje dobe; k dotedanjim „novicam“ smo dobili celo nov izraziti politični list „Slovenijo“, ki je že s svojim prvim letnikom doprinesla lep delež k politični izobrazbi slovenskega ljudstva. Z ustavo je bila slovenščini vsaj v načelu odprta pot v javno življenje.

Zaradi pomanjkanja prostora moremo prinesiti le najvažnejše dele ustave v originalnem tekstu.

I.

Vesolne postave.

Ustava je v tehničnem pogledu razdeljena na sedem oddelkov.

Prvi oddelek vsebuje »vesolne postave«: § 1. določa obliko vladavine, ki je ustavno samovladstvo, t. j. ustavna monarhija. Poleg določb o teritorialni veljavnosti ustave, o izpremembi meja posameznih dežel ter osnovnih pravilih dednega nasledstva najdemo že v tem uvodnem, najsplošnejšem delu ustave svečano zagotovilo v § 4:

Vsakimu narodu je čisto ohranjenje njegove narodnosti in njegoviga jezika zagotovljeno.

II.

Cesar.

Drugi del govori o osebi cesarja, ki je posvečena in nedotakljiva, ter o vladarskih pravicah, ki jih izvaja cesar bodisi sam, bodisi skupno z državnim zborom.

III.

Pravice državnih prebivalcev.

Določbe najvažnejšega dela ustanavljajo temeljne človeške pravice: svobodo vere in vesti, svobodo govora in tiska, svobodo združevanja in svobodo izbire dela in poklica.

§ 17.

Vsim državnim prebivalcem je pripušeno, v vsim po svoji veri in vesti živeti; vsakemu je tudi osebna (ali peršonna) svobodnost zagotovljena.

§ 18.

Nobeniga ne smejo drugači kakor po postavnih ravnilih zapreti, ako ni bil ravno pri hudo delstvu prijet.

V 24 urah po vjetji mora vsak vjeti zaslišan biti; zakaj de je vjet, in mora njegovimu sodniku izročen biti. Hišne preiskovanja so le takrat in tako pripušene, kakor postava zapové.

§ 19.

Svobodnost govorjenja in natisa (Presse) je po popolnoma overženi tiskarni sodii ali cenzuri po ustavnim pismu zagotovljena.

Pregrešenja zoper dovoljeno svobodnost se bojo po postavi kaznovala, ktero bo prvi državni zbor sklenil.

§ 20.

Odpiranje poštnih pisem je skozi in skozi prepovedano.

§ 21.

V 17. do 20. § zaznamovanih svobod so tudi ptujci deležni, ako ravno si še niso državnih pravic pridobili.

§ 22.

Pravico prositi in družbe napravljati je vsim državnim prebivalcem pripušeno. Posebne postave bojo pa zapovedovale, kako se je teh pravic posluževati.

§ 23.

Ako se hoče kdo v ptuje dežele preseliti, mu tega ne sme nobena gosposka braniti.

§ 24.

Sleheri državni prebivavec zamore zemeljni ali grunti posestnik postati, vsaciga po postavah dovoljeniga rokodelstva ali sicer pridobitniga dela se lotiti, in vse službe in časti doseči.

§ 25.

Postave so za vse državne prebivalce enako veljavne, vsi stojé pod enakim sodništvom; vsi imajo enake dolžnosti za vojaški stan in za davke, in nobeniga ne smejo zoper njegovo voljo njegovimu pravimu sodniku odtegniti.

§ 26.

Sodništvo za vojake ostane še do nove posebne postave kakor je dozdej bilo.

§ 27.

Pri prvem državnim zboru se bojo postave prevdarile, kako se imajo še v več krajih cesarstva obstoječi razločki v tistih pravicah državnikov odverniti, kateri eno ali drugo véro zadevajo, — in kako se ima okrajšanje odpraviti, ktero je pridobitvi mnogoverstnika zemelniga ali gruntiga posestva še na poti.

§ 28.

Sodniki se zamorejo le po razsodku sodniških gosposk iz službe izpustiti, v nižji službo nazaj postaviti, ali zoper njih voljo na drug kraj postaviti ali pa v pokojni stan djati.

§ 29.

Sodništvo bo očitno in ustno (z besedo). Za kaznovavne sodništva bojo prisežne sodnije (Schwurgerichte) postavljene, ktere se bojo po posebnih postavah naredile.

§ 30.

Naprave sodnic se zamorejo le po postavi premeniti.

§ 31.

Vsim v cesarstvu po postavah pripušeni kristjanam, ravno tako tudi Judam je dovoljeno, službo Božjo prosto opravljati.

IV.

Ministri.

Četrti oddelek ustanavlja načelo ministrske odgovornosti, katere podrobnejšo ureditev prepúšča posebnim zakonom.

V.

Državni zbor, ki vrši skupno s cesarjem zakonodavno oblast, sestavljata dve zbornici: starašinska (senat) in poslanska.

§ 35.

Starašinska zbornica (senat) obstoji:

1. iz princov cesarske rodovine, po spolnjem 24 letu;
2. iz mož, ktere bojo Cesar brez razločka stanu ali starosti za celi čas njih življenja izvolili;
3. iz sto in petdeset mož, ktere si bojo nar premožniši zemeljni ali grunti posestniki za celi čas volitne dobe izmed sebe izvolili.

§ 36.

Zbornica poslanikov obstoji iz tri sto tri in osemdeset mož.

Volitev vsih poslanikov, iz katerih ta zbornica obstoji, se ravna po številu ljudstva, in tako, da se za prid vsih stanov skerbi.

§ 42. govori o imunitetni pravici senatorjev in poslancev:

Nobeniga zbornika ne sme sodna gosposka ob času državniga zbora brez očitniga dovoljenja svoje zbornice preganjati ali zaprétí, ako ni bil ravno pri kakim hudodelstvu prijet.

Ostale določbe tega razdelka se tičejo pretežno tehnične strani notranjega poslovanja obeh zbornic.

VI.

Opraviła državniiga zbora.

§ 45.

Vse postave, de so veljavne, morajo privoljenje od obeh zbornic, in pa poterjenje od Cesarja dobiti.

§ 46.

Pri prvem državnim zboru in po nastopu sleherniga noviga vladarja bojo dohodki Cesarja za celi čas njegoviga vladanja izgovorjeni.

Živitve in delšine za cesarsko rodovino bojo vselej posebej na državnim zboru izgovorjene.

§ 47.

Vsakoletna dovolitev za dopolnjenje stoječe armade, dovoljenje za pobero šiber in davkov, na posodo jemanje denarjev za državne potrebe, prodaja državniga posestva, prevdarjenje in poterjenje: koliko bo imela država vsako leto dohodkov, koliko pa stroškov imeti, in pa rajtinga konec leta se zamore le po postavi zgoditi. Svetovanje tacih postav se mora nar poprej zbornici poslanikov predpoložiti.

§ 48.

Obé zbornici imate pravico, v naredbo postav svetovati, ali pa skazati, de je potreba de vladarstvo kako postavu osnuje. One zamorete prošnje prejemati in jih zboru v posvetovanje izročiti; tode take prošnje posameznih ljudi ali celih družb smejo le po enim ali drugim zborniku zbornici predpoložene biti.

Paragrafi 49 do 53 vsebujejo osnovna določila o glasovanju v obeh zbornicah.

§ 54.

Deželni stanovi.

V posameznih deželah naj bojo deželni stanovi, de čujejo za dežele prid in de poskerbijo, kar je za dosego tega prida potreba, ako se deželne potrebe ne vežejo z vesolnimi državnimi potrebami. Če ustavno pismo ne bo nobene premembe doživelo, se bo dozdanjim deželnim stanovam njih naprava in njih opravnost ohranila.

§ 55.

Eno prvih opravil državniga zbora bode: današnjimu času primerjene poprave, ktere bojo deželni stanovi v svojih rečeh predpoložili, prevdariti in po vrednosti spoznati; ravno tako pa tudi njih svetovanja zastran povračila za odkupljive grúntne dolžnosti prevdariti in presoditi.

§ 56.

Za spoznanje posebniga prida vsake kresije in vsaciga kantona se bojo v vsaki deželi posebne srenjske ali soseskine naredbe (Municipial-Einrichtungen) ustanovile.

§ 57.

Srenjske ali soseskine naredbe se imajo pa tako vravnati, de se bo v njih skrbelo za vse potrebe cele soseske ali srenje, pa tudi za prid posameznih srenjčanov ali sosedov.

§ 58.

V celim cesarstvu se ima národna straža po danih posebnih postavah napraviti, ktera ima deželski gosposki in deželskim sodnijam podložna biti.

§ 59.

Národna straža in vsi uradniki (Beamte) prisežejo Cesarju na ustavo.

Prisega armade na ustavo pride v prisego na bandero.

Dano v našim Cesarskim poglavnim in stolnim mestu Dunaji, 25. dan maliga travna 1848. našiga vladarstva v 14. letu.

Ferdinand s. r.

Primerna in zelo potrebna prireditve

(Konec.)

V uvodu k svojemu drugemu predavanju se je g. dr. Gosar opravičeval zaradi možnih pomanjkljivosti v svojem predavanju s tem, da govori pač prosto in da more zaradi kratkega časa samo nakazati glavne stvari. Govoril je na splošno o družabnem redu. Socialno vprašanje se pojavi, kadar se neki stanovi, sloji ločijo od množice in vprežejo druge v svojo službo. Obstoječa se pojavijo razna mnenja. Ta mnenja se ločijo glede reforme družbe, glede končnega cilja, glede načina reforme itd. Vzroki socialnega vprašanja so različni: revna narava, neenakomerna porazdelitev sil in dobrin, omejenost človeških sil in ureditev družbe ne zadovoljuje več ljudi in tedaj neomejenost potreb itd. Denar zaostri socialno vprašanje. Družba se razgiblje, iz statične se spremeni v dinamično. Včasih je potekalo izkoriščanje delovnih slojev na pravni podlagi, danes na svobodnem izkoriščanju. Delavci si hočejo v načelno svobodni konkurenci izboljšati položaj. O socialnem gibanju imamo do pred vojne dvoje glavnih ideologij: marksizem in krščanski socializem. Historični materializem je osnovna misel marksizma. To je stvar prepričanja. Marksizem govori samo o proletariatu in buržoaziji, ne pa o srednjih slojih. V gospodarski teoriji sloni marksizem na klasični politični ekonomiji, posebno na Ricardu in njegovi vrednostni teoriji. Tudi Marksova vrednostna teorija ni ista v prvem in tretjem zvezku »Kapitala«. Med prvim in tretjim zvezkom je minulo 30 let. Zaradi svoje preprostosti je marksizem vplival na množice. V krščanskem socializmu je človek središče vse teorije. Sociološka osnova je organsko pojmovanje človeka. Gospodarske osnove pa so skoro iste kot v marksizmu.

Debata je pokazala, da si stoje drug drugemu nasproti ljudje v skoro enakem položaju. G. predavatelj pa je bil vsekakor vsaj toliko na boljšem, da je vedel, o čem bo govoril, medtem ko je moral tisti, ki mu je ugovarjal, pograbiti pač kost, ki mu jo je on vrgel. Izgovori g. predavatelja so veljali torej tudi za njegove nasprotnike. Glavni nasprotnik dr. Gosarja je najprej pribil dejstvo, da bi g. predavatelj ne smel pozabljati glavnih stvari in delati očitnih napak. G. Gosar je pozabil, da je osnovna razlika v mnenjih o družbi in družabnem redu pač ta, da se znanstveniki niti v tem ne skladajo, kakšen je kak družabni red. Iz te osnovne razlike izvirajo potem razlike glede reform, glede načina reform in glede končnega cilja reform. Napačna je trditev, da marksizem ne govori o srednjih slojih. Že sam »Kapital« ima cel zvezek posvečen zemljiški renti, s katero je v nujni zvezi kmet, t. j. glavna masa in jedro »srednjih slojev«. G. Gosar se je tu spretno izognil, češ, Marx govori vendar o brezrazredni družbi, torej tudi o srednjih slojih ne more govoriti. Dalje ugotavlja njegov nasprotnik zgodovinsko resnico, da je Marx napisal vse zvezke »Kapitala« v eni potezi okoli leta 1863, torej ni moglo nastati neko nasprotje med prvim in tretjim zvezkom zaradi dolgega presledka med njima, česar prav za prav tudi g. dr. Gosar ni trdil, pač pa trdi to množica drugih znanstvenikov.

V tretjem in četrtem predavanju je g. dr. Gosar orisal razvoj kapitalizma pred svetovno vojno. Kapitalizem ima gospodarski in socialni značaj. V gospodarskem pogledu je kapitalizem menjalno gospodarstvo. Vsa produkcija je a priori namenjena za trg. Posledice so, da dobrine preračunavamo v denarju in da hočemo dobiti čim več denarja, da hočemo čim več zaslužiti. Blago in denar se ne dasta neposredno primerjati. Denar je ono tretje, s čimer merimo vrednost dveh dobrin. Pridobitna sredstva so človeško delo in kapital. Gospodarska dejavnost razpade na pridobitno gospodarstvo in potrošno gospodarstvo. Glavno je glavnica in vse se ravna po interesih te vsote kapitala. Vse služi interesom te vsote, pridobitnim interesom te vsote. V socialnem pogledu je kapitalizem po Sombartu menjalno-gospodarski sistem, v katerem sodelujejo samo po trgu spojeni imetniki produkcijskih sredstev in »zgozlj delavci«. Mezda se določa po tržnih razmerah. Število delavcev narašča, število samostojnih gospodarjev pada. Kapitalizem ima dobre in slabe strani. Dobre strani so: razvoj produktivnih sil, silen napredek, tvorba kapitala, narodno premoženje narašča, prebivalstvo narašča. Slabe strani so: kapital je dal kapitalistom silno moč,

borba za gospodarsko moč v državi, enako med državami, največji kapitalisti ne nosijo odgovornosti za svoja dejanja, profit je njihov, škodo nosi celota, prevelika produkcija, uničevanje produktivnih sil. V socialnem pogledu so slabe strani kapitalizma: peščica kapitalistov vlada nad množico delavcev, to nasprotje se zaostrojuje, delo se mehanizira, brezposelnost narašča, 2% delavstva je stalno brezposelnega, kapital tvega najostrejši boj z delavci, socialna politika je nemogoča, ker je kontrola nad podjetji nemogoča, vse državne operacije se izvršijo v interesu kapitala, nastajajo trusti, karteli za sistematično, velepotezno izkoriščanje konzumentov. Še v četrtem predavanju je g. dr. Gosar pričel risati najnovejšo dobo kapitalizma, ki jo on imenuje anonimni kapitalizem. Za to dobo je značilna delniška družba, združevanje produkcije v kartelih itd. Cilj kartelom je določena višina cen. Omejuje se do neke mere medsebojna tekma. Vse to povzroča še večje pretresljanje vsega sistema kot prej. Organizacije ustanavljajo zaradi večje stabilnosti. Prav tako strumno so se organizirali delavci v strokovnih organizacijah. Pravi vodja produkcije je visok uradnik, obdan z upravnim aparatom. Produkcija se racionalizira. Toda velekapitalizem je obsegel le manjši del modernega gospodarstva.

Rešitev iz krize

Pod to vsakdanjo površino življenja, ki ne kaže nič nenavadnega, se skrivajo stvari, o katerih se malokomu svita.

Pred tednom si je vzel življenje mlad zdravnik. Njegova zgodba je tako splošna za današnjo mlado generacijo, da ne moremo mimo nje in ne bi povedali brutalne in trpke resnice, ki je bila zanj usodna.

V letih, ko se je odločil za medicino, je bila ta stroka na glasu, da nudi gotovo in dobro existenco. Nimamo sicer doma celotne fakultete, toda bil je iz dobre meščanske rodobine in ni mu bilo skrb za študij. V Avstriji, kjer je doštudiral, so gledali na naše razmere kot na deželo, kjer je raj, saj so odprte še vse možnosti zaslužka; generacije celih desetletij so preskrbljene, ker je treba nadomestiti z domačimi ljudmi vsa mesta, ki so jih imeli pred prevratom Nemci. Ko se je

vrnil, je vstopil kot volonter v bolnico, prepričan, da bo trajalo brezplačno delo kako leto, nato pa bo nastavljen in s tem — narejen človek. Toda minulo je leto, dve, tri, štiri — počasi se je zavedel, da se je znašel pravzaprav v množici brezposelnega inteligentnega proletariata, sodnih pripravnikov, inženirjev brez mest, suplentov, ki čakajo že leta na službo, tovarišev zdravnikov volonterjev. Skušal je dobiti prednost s specializacijo in se s tem vriniti nekam v družabni stroj. Šle so po vodi vse velike sanje, ostal je le še ideal najskromnejše uradniške kariere. Tudi to brezuspešno.

Položil je roko nase.

Pokojnik je bil naš tovariš.

Srečali smo se znjim pred dobrim letom, ko je bila na univerzi med dijaštvom začeta akcija za razširitev bolnice. Z vrsto drugih mladih zdravnikov nam je stal ob rami z nasveti, vsak trenutek pripravljen za razgovor ali navodilo. Neglede na razliko let, poklica in tudi socialnega porekla, so se naša mnenja o domačih razmerah za čudo skladala in utrjevala v nas izkušnjo, da prihajajo spoznanja enako na vse mlade ljudi. Bil je stvaren, da je tudi v svoji družbi izstopal po nenavadni resnosti in je globoko ljubil svoj poklic. Kot zdravnik je videl hibe in nedostatke naše zdravstvene službe in se trudil, da doprinese svoj delež k izboljšanju. Iz stalnih stikov s predstavniki našega javnega življenja moremo reči, da ni imel nihče tako jasne predstave kaj in kako je treba izboljšati naše zdravstvene razmere kot ravno mlada generacija zdravnikov.

Toda mesto dela brezposelnost, odvijanje od kruha.

Težko je opisovati psihološko stanje brezposelnega inteligenta, ki je, mislimo, še mnogo težje kot preprostega človeka. Do trenutkov obupa mere prignati tistega, ki k temu še čuti, kako bi moralo pri nas biti in ni. Stara generacija pač ne ve, da je mlado zanj kdaj v dno duše sram. V takem trenutku spoznanja, da je brezupno živeti, je po nekaj dnevih notranje borbe, ki je sledila še zadnjemu prepričanju o vsej gnolobi naših razmer, mladi zdravnik vsaj sam zase rešil te temne izglede v bodočnost. Vsaj sam zase.

Njegovi molčiči, tegobni žrtvi se klanjamo globoko, do tal.

Najbolj se boste očuvali prehlada

če si nabavite

STRIC TIVAR
SPECIALIST

Rp. Tivar
Hubertus
Din 320.-
Stric Tivar

TIVAR
NEPREMOČLJIVI
HUBERTUS

TIVAR OBLEKE